

MEDICININIŲ ATLIEKŲ TVARKYMAS BUITYJE

Gerai sveikatai ir gyvenimo kokybei reikia harmoningos ir švarios aplinkos. Po beveik bet kokios žmogaus veiklos lieka atliekų. Daugelis jų pačios nėra pavojingos sveikatai, bet tinkamas jų tvarkymas sumažina arba padeda išvengti ir galimo pavojaus.

Medicininės atliekos – tai pavojingos ir nepavojingos žmonių sveikatos priežiūros ir su ja susijusių mokslinių tyrimų atliekos (pagal dabar galiojančią Lietuvos higienos normą HN 66:2008 „Medicinininių atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“, (Žin., 2008, Nr.22-822).

Medicinininių atliekų gali susidaryti visur, kur teikiamos žmonių ir gyvūnų sveikatos priežiūros paslaugos: ligoninėse, laboratorijose, poliklinikose, odontologijos kabinetuose, veterinarijos paslaugas teikiančiose įmonėse, namų ūkiuose. Higienos norma HN 66:2008 reglamentuoja medicinininių atliekų tvarkymo reikalavimus asmens ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigose.

Buityje susidarančių medicinininių atliekų tvarkymas nereglamentuojamas. Nėra statistikos, kiek kasmet įvairių medicinininių atliekų išmeta pavieniai žmonės.

Buityje susidarančios medicininės atliekos yra bet kokios atliekos, gaunamos kaip sveikatos priežiūros veiklos rezultatas namuose. Tai gali būti tvarsliaiva, adatos, lancetai, švirkštai, medicininės pirštinės bei kiti daiktai.

Medicininės atliekos, kurios susidaro namuose, nėra itin pavojingos sveikatai, jei yra tinkamai tvarkomos. Kitaip yra su infekuotomis atliekomis. Infekuotos medicininės atliekos pavojingos visuomenei, nes jose slypi infekcijos pavojus. Tai gali būti atliekos, užterštos žmonių, sergančių tokiomis infekcinėmis ligomis kaip ŽIV (AIDS) bei hepatitas B, krauju ar kitais organizmo skysčiais. Tokios atliekos, patekusios į buitinių atliekų sąvartynus, gali turėti neigiamos įtakos sąvartynuose gyvenantiems ir dirbantiems žmonėms, kurie gali susižeisti, įsidurti, užsikrėsti hepatitu B ar kitomis infekcinėmis ligomis. Todėl labai svarbu rūšiuoti ir tinkamai šalinti medicininės atliekas namuose, kad nebūtų pavojaus įsidurti patiems ir kitiems žmonėms.

Didžiausią riziką iš medicinininių atliekų kelia aštrūs daiktai, tokie kaip adatos. Žmonės gali susižeisti adatomis, kurios būna netinkamai išmetamos į buitinių atliekų konteinerius. Didžiausia rizika susižeisti yra atliekų tvarkytojams, tačiau pavojus kyla ir mažiems vaikams bei kitiems šeimos nariams. Kartais žmonės panaudotas adatas meta į tualetus. Adatos lengvos ir plūduriuoja vandens paviršiuje, jas sunku pašalinti iš nuotekų valymo įrenginių, todėl gali patekti į upes.

Tinkamas namuose susidarančių medicinininių atliekų laikymas ir šalinimas gali apsaugoti šeimos narius ir visuomenę nuo atsitiktinio susižalojimo ir užkirsti kelią aplinkos taršai.

Jei sveikatos priežiūros paslaugas teikia gydytojai ar slaugytojai namuose, susidariusias medicininės atliekas jie turi patys surinkti ir išsivežti į sveikatos priežiūros įstaigą, kurioje jos bus nukenkšmintos arba saugomos iki atidavimo deginti. Vadovaujantis Lietuvos higienos norma HN 66:2008 „Medicinininių atliekų tvarkymo saugos reikalavimai“, po atliktos procedūros likę aštrūs daiktai (adatos, lancetai, ampulės) turi būti sudėti į specialius geltonus konteinerius, vienkartiniai gaminiai (plastikiniai švirkštai, kateteriai, krauju permirkę tvarsliai ir t. t.) dedami į plastikinius maišus ar kartonines dėžes.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nėra nustatytos tvarkos, kaip buityje reikėtų tvarkyti medicininės atliekas, ir remiantis užsienio šalių patirtimi, teikiame rekomendacijas, kaip tvarkyti buityje susidarančias medicininės atliekas.

Aštrių daiktų tvarkymas (adatos, lancetai ir t. t.)

Aštrius daiktus sudėti į saugias talpyklas iš karto po panaudojimo. Švirkštus geriausia šalinti kartu su adata, kad nuimant adatą, nebūtų įsidurimo rizikos.

Aštriems daiktams šalinti galima naudoti šias talpyklas:

balinimo arba ploviklių butelis užsukamu arba sandariai uždarytu dangteliu;

tuščias metalinis indelis su dangčiu nuo kavos;

kiti metaliniai indeliai.

Nenaudojamos talpos:

stikliniai indai;

plastikiniai buteliai, kartoninės dėžutės.

Ant talpyklų reikėtų užrašyti ar užklijuoti, kad tai yra aštrūs daiktai, pagal tai bus atskiriama, kad tai pavojingos atliekos bei jos negali būti perdirbamos. Tokią paruoštą talpyklą galima dėti į plastikinį šiukšlių maišą ir tada jau galima šalinti į buitinių atliekų konteinerį. Tokias talpas su aštriais daiktais, kol jos prisipildys iki trijų ketvirtadalių, svarbu laikyti vaikams neprieinamose vietose, kad netyčia neasidarytų ir neįsidurtų.

Vaistų tvarkymas

Medikamentai gali būti apsinuodijimo priežastimi, jeigu jie išmetami į šiukšlių dėžes arba sąvartynus, prieinamus žmonėms. Negalima nuleisti receptinių vaistų į klozetą, nebent etiketėje ir lydimojoje informacijoje būtų nurodyta elgtis būtent taip. Antibiotikų, citostatikų nuleidimas į kanalizaciją gali nužudyti naudingus mikrobus ir bakterijas valymo įrenginių sistemose.

Pasibaigusio tinkamumo vartoti laiko vaistinius preparatus, turinčius narkotinių ir psichotropinių medžiagų, gyventojai gali nunešti į vaistines, kur juos privalo priimti. Pagal „Naikintinių kontroliuojamų vaistinių preparatų surinkimo vaistinėse tvarkos aprašą“ (Žin., 2004, Nr. 134-4881), naikintinus kontroliuojamus vaistinius preparatus iš gyventojų privalo surinkti visos vaistinės, turinčios teisę parduoti (išduoti) kontroliuojamus vaistinius preparatus. Narkotinius ir psichotropinius vaistinius preparatus gali surinkti tik vaistinės, turinčios licenciją užsiimti narkotinių ir psichotropinių vaistų bei vaistinių medžiagų mažmenine prekyba, o psichotropinius vaistinius preparatus – licenciją užsiimti psichotropinių vaistų ir vaistinių medžiagų mažmenine prekyba.

Kitus vaistus (nebegaliojančius ar kitus netinkamus vartoti) iš gyventojų vaistinės taip pat gali surinkti. Farmacijos įstatymas nustato, kad farmacinės atliekos iš gyventojų ir farmacinių atliekų turėtojų tvarkomos ir už jas turi būti apmokama Vyriausybės nustatyta tvarka, tačiau tokia tvarka iki šiol nepatvirtinta. Farmacinių atliekų tvarkymo taisyklėse (Žin., 2000, Nr. 68-2056) numatyti farmacinių atliekų klasifikavimo principai, surinkimo iš gyventojų ir farmacinių atliekų turėtojų, rūšiavimo, pakavimo, ženklinimo, saugojimo ir kiti reikalavimai, tačiau šios taisyklės nuo 2009 m. nebegalioja. Esant tokiai tvarkai, gali kilti sunkumų atiduodant vaistus į vaistines, todėl, norint vaistus šalinti į šiukšlių dėžę, teisingai elgtis reikėtų taip:

Išimti vaistus iš gamintojo pakuotės.

Sudėti vaistus į vienkartinį indą su dangteliu, pavyzdžiui, tuščią margarino dėžutę, jogurto indelį.

Jei vaistai skysti, reiktų sumaišyti juos su kita medžiaga, pavyzdžiui: miltais, druska, kačių kraiku, kavos tirščiais. Kietas vaistų tabletes ištirpinkite vandenyje, tada pridėkite kavos tirščių, kačių kraiko ir pan.

Tokią paruoštą pakuotę (indą) išmeskite į šiukšlių maišą.

Jei vaistai yra buteliuke, pirmiausiai nuimkite originalią etiketę, tada į jį įpilkite vandens, kad ištirptų vaistai ir pridėkite kačių kraiko ar miltų, druskos, kavos tirščių. Tokį uždarytą indelį įdėkite į tuščią margarino dėžutę, jogurto indelį ar kitą tinkamą talpą. Taip paruoštą pakuotę galima jau mesti į šiukšlių maišą.

Tvarsliavos, pirštinių tvarkymas

Medicines pirštines, krauju permirkusius tvarsčius sudėkite į plastikinį maišą ir saugiai užriškite, ir tik tada meskite į namuose esantį šiukšlių maišą, kuris bus metamas į buitinių atliekų konteinerį.

Gyvsidabrio iš sudužusio termometro tvarkymas

Europos Parlamentas nuo 2009-ųjų visoje Europos Sąjungoje uždraudė plačiai visuomenei pardavinėti gyvsidabrio termometrus ir kitus gyvsidabrio turinčius matavimo įtaisus (manometrus, barometrus, sfigmomanometrus ir pan.). Tačiau žmonės namuose dar naudoja nuo seno likusius gyvsidabrio termometrus ir tai nepavojinga, tačiau jei termometras sudužtų, iškiltų grėsmė sveikatai, nes gyvsidabris garuoja kambario temperatūroje, o jo garai yra nuodingi. Gyvsidabriu apsinuodijama, įkvėpus jo garų.

Svarbiausia senų, sudaužytų termometrų neišmesti į buitinių atliekų konteinerius, nes patekę į sąvartynus jie gyvsidabriu gali užteršti dirvožemį.

Sudužus termometrui:

Gyvsidabrį reikia rinkti nuo užteršto ploto pakraščių vidurio link.

Pirmiausia reikia surinkti stambesnius gyvsidabrio rutuliukus naudojant popieriaus lapą ir lazdelę.

Mūvėkite gumines pirštines, o kvėpavimo takus apsaugokite respiratoriumi.

Surinkite rutuliukus ant popieriaus lapo ir suberkite į sandariai uždaramą indą su vandeniu.

Smulkesnius gyvsidabrio rutuliukus surinkite su lipnia juosta arba gumine kriauše su specialiu stikliniu rinktuvu. Dar galima naudoti drėgną klijais pateptą popierių.

Surinkę matomą gyvsidabrį, supilkite jį į sandarų indą su vandeniu (vandenyje gyvsidabris negaruoja).

Grindis (jeigu reikia ir visus kitus paviršius) išplaukite iki 70–80 °C pakaitintu ūkinio muilo ir geriamosios sodos tirpalu (52 g sodos ir 45 g muilo 1 litrui vandens), nušveiskite šepetiu, o paskui viską perplaukite vandeniu.

Išplautas patalpas gerai išvėdinkite.

Nusiprauskite rankas ir veidą su muilu, išskalaukite burną, persirenkite ir išskalbkite drabužius.

Vilniuje termometrų surinkimu rūpinasi UAB „Grinda“ avarinė dispečerinės tarnyba. Gyventojams pranešus telefonu, tarnybos darbuotojai nuvyksta į vietą, paima termometrą ar kraujospūdžio matavimo aparatą ir kitus prietaisus, turinčius gyvsidabrio.

Tinkamam medicininių atliekų tvarkymui labai svarbu suformuoti tinkamą visuomenės požiūrį ir vertybes. Svarbus aktyvus visuomenės dalyvavimas.

Šaltiniai papildomai:

<http://www.deq.state.ne.us/Publica.nsf/1ddd539d20b2b73986256870007b30a8/081310bb5e07a8048625696d0057ed27?OpenDocument>

www.tempe.gov/waterquality/images/AZDEQpharaceuticals.pdf

www.capitalhealth.ca/nr/.../handlingneedlesafely.pdf

www.dnr.mo.gov/pubs/pub2252.pdf

Raminta Šiurkaitė
Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras
Aplinkos sveikatos skyrius